

Таццяна ШУЛЬСКАЯ,
загадчык бібліятэкі Мінскага інавацыйнага ўніверсітэта

ЯНКА КУПАЛА – БІБЛІЯТЭКАР

Асаблівае месца сярод аматараў бібліятэчнай справы належыць пісьменнікам. Бібліятэкарам і ў свой час былі такія вядомыя творцы, як І. Крылоў, Д. Дзідро, І. Гётэ, О. Уайльд і інш. Сярод беларускіх пісьменнікаў гэта Ян Чачот, Алена Васілевіч, Мікола Лобан і іншыя. Хтосьці працаваў у бібліятэцы толькі некалькі месяцаў, а хтосьці – шмат гадоў. Але ўсіх іх аб'ядноўвала любоў да кнігі.

Вельмі паказальныя адносіны да бібліятэчнай справы Янкі Купалы. Кніга для паэта была найвялікшай каштоўнасцю з самага дзяцінства. Ён пачаў чытаць з малых гадоў і чытаў вельмі шмат. Беларуская пісьменніца Зінаіда Бандарына, аўтар кнігі “Ой рана на Івана” пра дзяцінства Купалы, у свой час запісала ўспаміны сяцёр Івана Дамінікавіча, дзе яго родныя апавядалі пра вялікую любоў Яся да чытання: “Маці пакліча Янку есці, а ён не ідзе. Не можа адарвацца ад кнігі... Прачнёмся ноччу. Глядзім – Ясь над кнігай. А яда не кранутая... Кніга была для яго даражэй усяго. Да кніг быў беражлівы і патрабаваў гэтага ад другіх” [1, с. 80].

На густ паэта ў кніжным свеце вельмі паўплывала знаёмства з Антонам Лявіцкім (Ядвігіным Ш.). У сядзібе Карпілаўка, якая належала Лявіцкаму і знаходзілася паблізу Акопаў, дзе ўлетку бываў у маці Янка Купала, была добрая бібліятэка. Калі Купала прыежджаў у Акопы, ён абавязкова наведваў дом Лявіцкіх, карыстаўся багатай кніжнай калекцыяй.

У 1908–1909 г. Купала працаваў бібліятэкарам у прыватнай бібліятэцы прафесара Даніловіча ў Вільні. Хоць гэта і было выклікана цяжкім матэрыяльным становішчам паэта, але выбар працы не быў выпадковы. “У Вільні знайшоў сабе месца ў бібліятэцы, – пісаў Іван Дамінікавіч у аўтабіяграфіі, – месца, аб якім марыў яшчэ з дзяцінства”.

Як успамінаў арганізатар народных бібліятэк у Беларусі, потым вядомы бібліятэчны дзеяч Яўген Хлябцэвіч, Янка Купала, працуючы ў віленскай кніжніцы Даніловіча, вельмі цікавіўся бібліятэчнай справай увогуле. Ён часта абмяркоўваў пытанні распаўсюджвання кніг і арганізацыю бясплатных бібліятэк-чытален на тэрыторыі Беларусі. Купала быў вельмі ўважлівы да чытачоў сваёй бібліятэкі, ён “павінен быў умець даць параду чытачу-пачаткоўцу, рэкамендаваць новую кнігу патрабавальнаму заўсёднему біблія-

Янка Купала. Пецярбург, 1912 г.

тэкі, даць яму бібліяграфічную даведку” [3]. Калегі заўважалі Янку Купалу, які стаяў за кафедрай кнігавыдачы і, “з характэрнай для яго ветлай усмешкай на твары, захоплена дыскутаваў з чытачом аб прачытанай ім кнізе” [3]. Ён “хутка знаходзіў кантакт з чытачамі, заўсёды быў уважлівым, карэктным, умела падбіраў літаратуру” [4].

Бібліятэка Даніловіча прытрымлівалася прагрэсіўнага кірунку і стала сапраўдным “універсітэтам” для маладога паэта. Тут ён перачытваў творы Байрана, Шэкспіра, Шылера, Сервантэса, Гамсуна, Ібсэна. Асабліва адзначаў свой інтарэс да п’ес Максіма Горкага.

Калі Янка Купала вырашыў пераехаць з Вільні ў Пецярбург, то зноў хацеў знайсці там працу ў бібліятэцы. У лісце на імя прафесара Б. Эпімаха-Шыпілы ён пісаў: “Мне надта хацелася б убіцца ў якую-колечы бібліятэку, так гэтае заняцце неяк страшна люблю. Калі б што-небудзь падварнулася, то тэлеграфіруйце мне – я кожную секунду магу да Вас з’явіцца” (21.11.1909).

У Пецярбургу Купала ў бібліятэцы не працаваў, але бібліятэчнай справай цікавіўся. Паэт дапамагаў студэнцкаму гуртку, які займаўся зборам кніг для вёсак, асабліва турбаваўся пра забеспячэнне бібліятэк беларускімі выданнямі.

У Купалавым пакоі знаходзілася кніжніца гуртка, і паэт быў не толькі яе захавальнікам, але і самым актыўным чытачом.

Яўген Хлябцэвіч не раз сустракаўся з Янкам Купалам у бібліятэцы Пецяярбургскага ўніверсітэта і абмяркоўваў з ім пытанні паляпшэння бібліятэчнай працы. Вопыт Янкі Купалы быў пераняты Хлябцэвічам, што пазней дапамагло яму зрабіць унёсак у выбудоўванне тэорыі кіраўніцтва чытаннем. Янка Купала папулярываваў вопыт прагрэсіўнай прыватнай бібліятэкі “Знание”, дзе ў каталогах белетрыстыкі шырока выкарыстоўвалася анатаванне [3]. З дапамогай анатацыі мог рэкамендавацца прагрэсіўны твор і выкрывацца рэакцыйны з мэтай своечасова папярэдзіць дэмакратычнага чытача. У 1909–1910 гг. у газеце “Новая Русь” было змешчана вельмі шмат бібліяграфічных спісаў кніг і анатацый да іх, дзякуючы ў тым ліку працы Я. Хлябцэвіча.

Бібліятэка Даніловіча ў Вільні цесна супрацоўнічала з выдавецтвам “Знание”, якое ўзначальваў Максім Горкі. Члены Беларускага навукова-літаратурнага гуртка Пецяярбургскага ўніверсітэта клапаціліся пра атрыманне кніг гэтага выдавецтва для бясплатных народных бібліятэк Беларусі. Янка Купала на пасяджэннях гуртка скардзіўся, што ў беларускіх народных бібліятэках не хапае кніг на роднай мове [5]. Ён асабіста забяспечваў бібліятэкі выданнямі беларускага выдавецтва “Загляне сонца і ў нашае аконца”, якое друкавала творы беларускіх класікаў, у тым ліку і самога Купалы. Прапанову напаўнення фондаў нацыянальнай літаратурай падтрымлівалі Я. Хлябцэвіч і гурткоўцы. Трэба нагадаць, што ў 1900–1906 гг. падчас вучобы ў Віленскай праваслаўнай духоўнай семінарыі Я. Хлябцэвіч наведваў бібліятэку-чытальню Б. Даніловіча.

Існуюць дакументы, якія сведчаць, што ў перыяд з 1919 да 1920 г. Янка Купала працаваў загадчыкам бібліятэкі пры Беларускам народным доме (“Беларускай хатцы”). “Хатка” і бібліятэка пры ёй былі цэнтрам нацыянальна-культурнага жыцця.

Чалавек, які любіць кнігі, для якога яны сапраўдны скарб, безумоўна, марыць і пра ўласны кнігазбор. Існуюць дакладныя звесткі пра тое, што Іван Дамінікавіч з маладосці збіраў сваю бібліятэку. Так, рускі літаратар Ф. Каманін пісаў: “...і вось я ў кабінцеце паэта... Вялікі пакой з вокнамі на вуліцу, у гародчыку бэз, у пакоі прахалода і цішыня. І кнігі, кнігі, у шафах і на паліцах, нават на сталах. Я заўважыў, што ў Янкі Купалы ляжалі нават такія кнігі, якія толькі што выйшлі ў Маскве. Я пазней бачыў добрыя бібліятэкі ў сваіх сяброў-пісьменнікаў, але, думаецца, ні ў кога з іх я не бачыў столькі кніг, як у Янкі Купалы.

– Выдатная ў вас бібліятэка, Іван Дамінікавіч, – міжволі вырвалася ў мяне.

– Так, бібліятэка нядрэнная, хоць і невялікая, – пагадзіўся ён. – Ёсць кнігі, якія для мне асабліва дарагія” [3].

Цікаваць да бібліятэчнай справы Купала захаваў і потым, калі ўжо цалкам мог прысвяціць сябе творчасці. З асаблівай цікавасцю ён назіраў за развіццём кніжнай скарбніцы БССР – Дзяржаўнай бібліятэкі. У 1923 г. перадаў туды частку асабістай бібліятэкі, а пазней і некаторыя рукапісныя матэрыялы, у тым ліку карэктурны экзэмпляр зборніка “Шляхам жыцця”. З вялікім задавальненнем Янка Купала адным з першых аглядаў новы будынак бібліятэкі пасля яго ўзвядзення ў канцы 1931 г., цікавіўся пытаннямі арганізацыі працы бібліятэкі. Некалькі разоў ён прысутнічаў на сустрэчах з бібліятэкарамі і чытачамі.

У 1936 г. Купала напісаў артыкул “За бібліятэкі, дастойныя нашай калгаснай вёскі”, які выйшаў у дадатку да газеты “Чырвоная змена” ў сувязі з усесаюзным конкурсам на найлепшую сельскую бібліятэку. Мэтай конкурсу было максімальнае пашырэнне сеткі сельскіх бібліятэк і паляпшэнне іх працы па абслугоўванні насельніцтва. Нягледзячы на няпростыя ўмовы таго часу, конкурс прайшоў з вялікім поспехам. У выніку было выяўлена шмат выдатных бібліятэк, многія з іх значна павысілі ўзровень працы. Найлепшыя ўстановы былі адзначаны прэміямі. У артыкуле Купала падрабязна спыніўся на ролі бібліятэчных кадраў і іх кваліфікацыі. Гэта было вельмі актуальна, бо ў той час налічвалася вельмі мала бібліятэчных работнікаў з дастатковай агульнай і сярэдняй падрыхтоўкай. У канцы артыкула адзначыў і ролю пісьменнікаў у справе сельскіх бібліятэк: “Пачэсная задача савецкіх пісьменнікаў – дапамагчы ўмацаваць бібліятэчную работу на вёсцы”.

Кніга і бібліятэка ў жыцці народнага песняра Беларусі Янкі Купалы займалі вялікае месца, дапамагалі яму даваць адказы на вечныя пытанні пра мінулае, сучаснае і будучыню.

Спіс літаратуры

1. Березкина, Н. Ю. Библиотеки и распространение научных знаний в Беларуси (XVI–XX вв.) / Н. Ю. Березкина. – Минск : Беларус. навука, 2011. – 523 с.
2. Ваданосава, Ф. Янка Купала і кніга / Ф. Ваданосава // Роднае слова. – 2012. – № 12. – С. 80–83.
3. Владимиров, Л. Библиотека, в которой работал Янка Купала (Библиотека-читальня “Знание” в г. Вильнюс) / Л. Владимиров // Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы. – КП 1556.
4. Ляшковіч, Н. А. Бібліятэка-чытальня Даніловіча “Веды” / Н. А. Ляшковіч // Янка Купала : энцыкл. даведнік. – Мінск : БелСЭ, 1986. – С. 89.
5. Хлебцевич, Е. Янка Купала, книги и библиотеки / Е. Хлебцевич. – М., 1952. – 26 с.

